

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد مروست

پایان نامه کارشناسی ارشد (M.A)
رشته روان شناسی عمومی

عنوان:

بررسی رابطه سبک های هویت با شادکامی و پیشرفت تحصیلی در
دانش آموزان مقطع پیش دانشگاهی شهرستان سیرجان

نگارش:

الهام علوی

.....دکتر مسعود محمدی

.....دکتر حسن حق شناس

.....دکتر نوشاد قاسمی

هیات داوران:

۱۳۸۸/۱۲/۲

۱۳۱۰۹۱

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد رودشت

پایان نامه کارشناسی ارشد (M.A)

رشته روان شناسی عمومی

عنوان:

بررسی رابطه سبک های هویت با شادکامی و پیشرفت تحصیلی در

دانش آموزان مقطع پیش دانشگاهی شهرستان سیرجان

راهنما:

دکتر مسعود محمدی

مشاور:

دکتر حسن حق شناس

نگارش:

الهام علوی

بهمن ۱۳۸۷

تقدیم بہ:

بہ پاس محبت بی دریغی کہ فروکش نمی کند

تقدیم بہ آن دو شمع فروزان زندگیم

پدر و مادر عزیزم

سپاسگذاری:

سپاس خدای را که ما را از وجود خویش مطلع ساخته و به ما آئین شکرگزاری آموخته و با ربوبیت خویش، درهای علم و دانش را به روی ما گشوده و ما را به سوی معنی توحید و حقیقت اخلاص هدایت فرموده و قلب ما را از شک و الحاد در فرمانهایش دور ساخته است. (صحیفه سجادیه)

در ابتدا بر خود واجب می دانم که از زحمات بی دریغ پدر و مادر عزیزم که در همه مراحل تحصیل همواره مرا یاری نموده تشکر نمایم.

همچنین از استاد ارجمندم جناب آقای دکتر مسعود محمدی که با شکیبایی فراوان خود این جانب را در تمام مراحل نگارش این اثر یاری فرمودند سپاسگزاری نموده و همچنین نهایت قدردانی خود را از جناب آقای دکتر حسن حق شناس، جناب آقای دکتر حجت الله جاویدی، جناب آقای دکتر بهرام جوکار، جناب دکتر برزونسکی و جناب آقای دکتر نوشاد قاسمی و تمامی اساتید خود در طول تحصیل ابراز می نمایم.

جا دارد از زحمات بی دریغ خواهران ارجمندم و برادر عزیزم و همچنین زحمات بی شائبه جناب آقای محمد جواد رهنما و سرکار خانم دکتر قدسی بیات و سرکار خانم دکتر مریم فروغی تمامی دوستانی که مرا همراهی نمودند، تشکر و قدردانی نمایم.

فهرست:

فصل اول	۱
۱-۱ مقدمه	۵
۲-۱ بیان مساله	۱۰
۳-۱ ضرورت و اهمیت تحقیق	۱۰
۴-۱ اهداف تحقیق	۱۲
۵-۱ فرضیه های پژوهشی	۱۲
۶-۱ تعارف مفاهیم	۱۲
۶-۱-۱ تعاریف مفهومی	۱۲
۶-۲-۱ تعاریف عملیاتی	۱۳
فصل دوم: مبانی نظری ، ادبیات پژوهش و پیشینه تجربی	۱۴
۲-۱ هویت	۱۴
۲-۱-۱ مقدمه	۱۴
۲-۱-۱-۱ هویت چیست؟	۱۵
۲-۱-۲ پایه های نظریه هویت	۱۶
۲-۱-۳ نظریه فروید	۱۸
۲-۱-۴ نظریه اریکسون	۱۸
۲-۱-۵ نظریه ماریا	۲۰
۲-۱-۶ امتداد و بسط نظریه وضعیت هویت	۲۵
۲-۱-۷ بسط نظریه وضعیت هویت	۲۷
۲-۱-۷-۱ آدامز: روان شناسی رشدی هویت	۲۴
۲-۱-۷-۱-۱ برزونسکی: مدل شناختی سبک های هویت	۲۷
۲-۱-۷-۲ انواع سبک های پردازش هویت	۲۹
۲-۱-۷-۳ تعهد از دیدگاه برزونسکی	۳۱
۲-۱-۱۰ عوامل موثر بر شکل گیری هویت	۳۳
۲-۱-۱۰-۱ فرهنگ	۳۳

۳۴	..... خانواده. ۲-۱-۱۰-۲
۳۷	..... تفاوت های جنسی و سنی در هویت. ۲-۱-۱۱
۴۲	..... شادکامی (شادمانی ذهنی). ۲-۲
۴۲	..... مقدمه. ۲-۲-۱
۴۴	..... تعریف سلامت روان و شادمانی ذهنی. ۲-۲-۲
۴۶	..... تعاریف نظری. ۲-۲-۳
۴۶	..... شادمانی ذهنی، ساختار و مولفه ها. ۲-۲-۴
۴۸	..... نقش سن و جنس و تحصیلات در شادکامی. ۲-۲-۵
۵۰	..... پیشرفت تحصیلی. ۲-۳
۵۰	..... مقدمه. ۲-۳-۱
۵۱	..... تعریف ارزشیابی و پیشرفت تحصیلی. ۲-۳-۲
۵۳	..... وضعیت تحصیلی والدین و نقش آن بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان. ۲-۳-۴
۵۴	..... نحوه ارزشیابی تحصیلی. ۲-۳-۵
۵۴	..... پیشینه تجربی. ۲-۴
۵۴	..... تحقیقات انجام شده در خارج از ایران. ۲-۴-۱
۵۸	..... تحقیقات انجام شده در ایران. ۲-۴-۲
۵۹	..... جمع بندی. ۲-۵
۷۳	..... فصل سوم: روش تحقیق.
۶۳	..... ۳-۱ طرح پژوهش
۶۳	..... ۳-۲ جامعه آماری، نمونه و روش نمونه گیری
۶۳	..... ۳-۲-۱ جامعه آماری
۶۳	..... ۳-۲-۲ حجم نمونه
۶۴	..... ۳-۲-۳ روش نمونه گیری
۶۴	..... ۳-۳ ابزارهای گردآوری اطلاعات
۶۴	..... ۳-۳-۱ پرسشنامه سبک های هویت
۶۶	..... ۳-۳-۱-۱ روایی پرسشنامه سبک های هویت
۶۷	..... ۳-۳-۲ پرسشنامه شادکامی آکسفورد
۶۹	..... ۳-۳-۲-۱ پایایی و روایی پرسشنامه شادکامی آکسفورد

۷۰	۳-۴. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات .....
۷۱	فصل چهارم: تحلیل آماری داده ها .....
۷۱	۴-۱. مقدمه .....
۷۲	۴-۲. جدول داده ها .....
۷۵	۴-۲. نتایج آماری فرضیه اول .....
۷۶	۴-۳. نتایج آماری فرضیه دوم .....
۷۸	۴-۴. نتایج آماری فرضیه سوم .....
۸۰	۴-۵. نتایج آماری فرضیه چهارم .....
۸۱	۴-۶. نتایج آماری فرضیه پنجم .....
۸۳	۴-۷. نتایج آماری فرضیه ششم .....
۸۵	۴-۸. نتایج آماری فرضیه هفتم .....
۵۶	۴-۹. نتایج آماری فرضیه هشتم .....
۸۷	۴-۱۰. نتایج آماری فرضیه نهم .....
۸۸	۴-۱۱. نتایج آماری فرضیه دهم .....
۹۲	فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری .....
۹۲	۵-۱. مقدمه .....
۹۳	۵-۲. بررسی رابطه سبک هویت اطلاعاتی با پیشرفت تحصیلی .....
۹۴	۵-۳. بررسی رابطه سبک هویت هنجاری با پیشرفت تحصیلی .....
۹۵	۵-۴. بررسی رابطه سبک هویت سردرگم/اجتنابی با پیشرفت تحصیلی .....
۹۶	۵-۵. بررسی رابطه سبک هویت اطلاعاتی با شادکامی .....
۹۸	۵-۶. بررسی رابطه سبک هویت هنجاری با شادکامی .....
۹۹	۵-۷. بررسی رابطه سبک هویت سردرگم/اجتنابی با شادکامی .....
۱۰۱	۵-۸. بررسی تفاوت بین سبک هویت اطلاعاتی در دو جنس .....
۱۰۲	۵-۹. بررسی تفاوت بین سبک هویت هنجاری در دو جنس .....
۱۰۲	۵-۱۰. بررسی تفاوت بین سبک هویت سردرگم/اجتنابی در دو جنس .....
۱۰۳	۵-۱۱. بررسی رابطه شادکامی با پیشرفت تحصیلی .....
۱۰۳	۵-۱۲. محدودیت های تحقیق .....
۱۰۴	۵-۱۳. پیشنهادات تحقیق .....

- ۱۰۴ .....پیشنهادات پژوهشی ۵-۱۳-۱
- ۱۰۵ .....پیشنهادات کاربردی ۵-۱۳-۲
- ۱۰۶ .....منابع فارسی
- ۱۱۷ .....منابع لاتین

فهرست جداول:

- جدول ۱-۳-سئوالات مقیاس سبک های هویت ۷۵
- جدول ۱-۴-توزیع فراوانی متغیر سن در نمونه مورد بررسی ۸۲
- جدول ۲-۴-توزیع فراوانی متغیر جنسیت در نمونه مورد بررسی ۸۲
- جدول ۳-۴-توزیع فراوانی متغیر رشته تحصیلی در نمونه مورد بررسی ۸۳
- جدول ۴-۴-نمرات سبک هویت هنجاری در نمونه مورد بررسی ۸۳
- جدول ۵-۴-نمرات سبک هویت اطلاعاتی در نمونه مورد بررسی ۸۴
- جدول ۶-۴-نمرات سبک هویت سردرگم/اجتنابی در نمونه مورد بررسی ۸۴
- جدول ۷-۴-توزیع فراوانی متیر پیشرفت تحصیلی(معدل)دانش آموزان ۸۵
- جدول ۸-۴-توزیع فراوانی نمرات شادکامی دانش آموزان ۸۵
- جدول ۹-۴-ضریب همبستگی سبک هویت اطلاعاتی با پیشرفت تحصیلی ۸۶
- جدول ۱۰-۴-ضریب رگرسیون بین سبک هویت اطلاعاتی با پیشرفت تحصیلی ۸۶
- جدول ۱۱-۴-نتایج رگرسیون پیشرفت تحصیلی بر اساس سبک هویت اطلاعاتی ۸۷
- جدول ۱۲-۴-ضریب همبستگی سبک هویت هنجاری با پیشرفت تحصیلی ۸۸
- جدول ۱۳-۴-ضریب رگرسیون بین سبک هویت هنجاری با پیشرفت تحصیلی ۸۸
- جدول ۱۴-۴-نتایج رگرسیون پیشرفت تحصیلی بر اساس سبک هویت هنجاری ۸۹
- جدول ۱۵-۴-ضریب همبستگی سبک هویت سردرگم با پیشرفت تحصیلی ۹۰
- جدول ۱۶-۴-ضریب رگرسیون بین سبک هویت سردرگم با پیشرفت تحصیلی ۹۰
- جدول ۱۷-۴-نتایج رگرسیون پیشرفت تحصیلی بر اساس سبک هویت سردرگم ۹۱
- جدول ۱۸-۴-ضریب همبستگی سبک هویت اطلاعاتی با شادکامی ۹۲
- جدول ۱۹-۴-ضریب رگرسیون بین سبک هویت اطلاعاتی با شادکامی ۹۲
- جدول ۲۰-۴-نتایج رگرسیون شادکامی بر اساس سبک هویت اطلاعاتی ۹۳
- جدول ۲۱-۴-ضریب همبستگی سبک هویت هنجاری با شادکامی ۹۴
- جدول ۲۲-۴-ضریب رگرسیون بین سبک هویت هنجاری با شادکامی ۹۴
- جدول ۲۳-۴-نتایج رگرسیون شادکامی بر اساس سبک هویت هنجاری ۹۵
- جدول ۲۴-۴-ضریب همبستگی سبک هویت سردرگم با شادکامی ۹۶
- جدول ۲۵-۴-ضریب رگرسیون بین سبک هویت سردرگم با شادکامی ۹۶

- جدول ۲۶-۴ نتایج رگرسیون شادکامی بر اساس سبک هویت سردرگم ۹۷
- جدول ۲۷-۴ نتایج تفاوت بین دو جنس در سبک هویت اطلاعاتی ۹۸
- جدول ۲۸-۴ نتایج آزمون leven تفاوت بین دو جنس در سبک هویت اطلاعاتی ۹۸
- جدول ۲۹-۴ نتایج تفاوت بین دو جنس در سبک هویت هنجاری ۹۹
- جدول ۳۰-۴ نتایج آزمون leven تفاوت بین دو جنس در سبک هویت هنجاری ۹۹
- جدول ۳۱-۴ نتایج تفاوت بین دو جنس در سبک هویت سردرگم ۱۰۰
- جدول ۳۲-۴ نتایج آزمون leven تفاوت بین دو جنس در سبک هویت سردرگم ۱۰۰
- جدول ۳۳-۴ ضریب همبستگی بین شادکامی و پیشرفت تحصیلی ۱۰۱
- جدول ۳۴-۴ ضریب رگرسیون بین شادکامی با پیشرفت تحصیلی ۱۰۲
- جدول ۳۵-۴ نتایج رگرسیون شادکامی بر اساس پیشرفت تحصیلی ۱۰۲

چکیده:

این تحقیق با هدف بررسی رابطه سبک های هویت با شادکامی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان انجام شد. شرکت کنندگان در این پژوهش شامل ۳۰۰ (۱۵۰ دختر و ۱۵۰ دانش آموز پسر) رشته های مختلف تحصیلی مدارس پیش دانشگاهی شهرستان سیرجان بودند. برای سنجش سبک های هویت از پرسشنامه سبک هویت برزونسکی (پرسشنامه تجدید نظر شده وایت-6G-ISI) و برای سنجش شادکامی از پرسشنامه شادکامی آکسفورد استفاده گردید. همچنین برای بررسی پیشرفت تحصیلی دانش آموزان از معدل نیمسال اول تحصیلی آنان در سال ۸۷-۸۶ استفاده شد. مطابق نظر برزونسکی سبک های هویت عبارتند از: سبک هویت اطلاعاتی، سبک هویت هنجاری و سبک هویت سردرگم/اجتنابی. نتایج این تحقیق نشان داد که بین سبک هویت اطلاعاتی با پیشرفت تحصیلی رابطه معنادار وجود ندارد. همچنین ضریب همبستگی بین سبک هویت هنجاری با پیشرفت تحصیلی رابطه ضعیفی را نشان می دهد. در رابطه با بررسی سبک هویت سردرگم/اجتنابی با پیشرفت تحصیلی نتایج نشان می دهد که بین سبک هویت سردرگم و پیشرفت تحصیلی رابطه معناداری وجود ندارد. نتایج بررسی رابطه سبک هویت اطلاعاتی و هنجاری با شادکامی نشان می دهد که بین این دو سبک هویت با شادکامی رابطه معناداری وجود دارد. ضریب همبستگی بین سبک هویت سردرگم/اجتنابی با شادکامی نشان دهنده رابطه ضعیف بین این دو متغیر می باشد. همچنین نتایج نشان می دهد که بین پیشرفت تحصیلی و شادکامی رابطه معنادار وجود دارد.

جهت مقایسه دو جنس در استفاده از سبکهای هویت از آزمون χ^2 استفاده گردید. نتایج آزمون نشان می دهد که بین سبک هویت اطلاعاتی در دو جنس تفاوت معنادار و بین دو سبک هویت هنجاری و سردرگم/اجتنابی در دو جنس تفاوت معناداری وجود ندارد.

کلید واژه ها: سبک های هویت، شادکامی، پیشرفت تحصیلی، جنسیت

فصل اول

- مقدمه
- بیان مساله
- ضرورت و اهمیت تحقیق
- اهداف تحقیق
- فرضیه های تحقیق
- تعاریف مفهومی
- تعاریف عملیاتی

فصل اول

مقدمه، بیان مسأله، ضرورت و اهمیت تحقیق

۱- مقدمه :

تحولات روانی و شخصیتی دوره نوجوانی یکی از مهم ترین و پیچیده ترین موضوعاتی است که بسیاری از روان شناسان را بر آن داشته که به بررسی و تحقیق در این زمینه بپردازند. دوران نوجوانی از قدیم دورانی دشوارتر از سالهای کودکی تلقی شده است. شاید به این دلیل که در این دوران تغییرات قابل توجهی از نظر جسمی، روان شناختی، شناختی و هیجانی در روابط اجتماعی در نوجوان رخ می دهد. تحولات پیچیده علوم، فنون و حتی فرهنگ و انتقال آنها از طریق شبکه های ارتباطی، ابعاد گوناگون حیات انسان را تحت تاثیر قرار داده و او را با نیازها، شرایط پیچیده و جدید روبه رو کرده است (شهرآرای، ۱۳۷۵).

با توجه به این شرایط و از آنجا که نوجوانان و جوانان در جهت کشف و انتخابهای متعدد هستند، بیشتر در معرض رویارویی با این تحولات پیچیده قرار می گیرند (آسندروف، ۲۰۰۰؛ به نقل از شهرآرای، ۱۳۸۴).

همانگونه که ذکر شد عوامل چندگانه زیستی، روان شناختی، اجتماعی، میان فردی، فرهنگی و تاریخی در رشد انسان موثر است. رشد در دوره نوجوانی ناشی از تعامل این عوامل بوده و توجه به هر یکی از این عوامل به تنهایی نمی تواند تصویر درستی از این تغییرات را به ما ارائه دهد. افراد در این مرحله سنی در معرض بسیاری از مشکلات رفتاری و روانی قرار دارند. در دوره نوجوانی ضعف در تصمیم گیری (در زمینه هایی مانند مدرسه، روابط با جنس مخالف و مصرف مواد)، نتایج منفی تری از دوران کودکی را در بر داشته، هم چنین نوجوان بیشتر برای تصمیم گیریها و نتایج کارهای خود نسبت به دوره کودکی مسئول می باشد (پترسون، ۱۹۸۸؛ به نقل از غرایبی، ۱۳۸۳).

بحران هویت یکی از مسائلی است که نوجوان و جوان در این دوره با آن روبرو می شوند. بحران هویت از مقولات مهم در عصر جدید و مورد تاکید در دهه های اخیر در سراسر جهان است و در سطح جهان و کشورهای گوناگون با رویکردهای متفاوت مورد بحث و کاوش های فراوان قرار گرفته و مقالات متعددی در این باره به نگارش در آمده است.

۱. هویت

بازشناسی مفهوم هویت نیازمند عطف توجه به «شخصیت» است، شخصیت عبارت است از: مجموعه ای از خصوصیات مختلف فرد مانند ساختمان بدنی، خلق، رفتار، علایق، گرایش ها، توانایی ها و استعدادهای وی، و برآیند این مجموعه از ویژگی های آدمی. هویت در واقع، همان شخصیت است که مورد آگاهی درونی قرار گرفته است. احساس شخصیت را می توان هویت نامید. این نکته را باید مورد دقت قرار داد که شخصیت و هویت آدمی وابسته به عناصر بی شماری است اما همه آن ها در پرتو نگاه و نگرش وی به خویشتن و جهان شکل می گیرد، تفسیری که فرد از خود و هستی تولید می کند سازنده هویت او خواهد بود. از سوی دیگر، قوام هستی و شخصیت به معنی داری زندگی است، و معنی داری حیات و چگونگی آن در سایه نگاه، نگرش و تفسیر فرد از خود و هستی و اولویت گذاری های ارزشی شکل می یابد (شهرآرای، ۱۳۸۴).

با توجه به این تعریف، باید بر دو نکته تاکید کرد: هویت امری عقلانی و عاطفی است و تفسیری است سنجیده و قانع کننده از شخصیت و ابعاد آن و هستی و معنای زندگی. هویت از یکسو امری درونی است و از سوی دیگر وابسته عوامل فراوان بیرونی است که بر نگرش و تفسیر آدمی اثر می گذارد (شهرآرای، ۱۳۸۴).

۲. هویت و بحران هویت

سلامت شخصیت در گرو سازگاری آدمی با محیط اجتماعی پیرامون و رعایت نره های اجتماعی و نیز تفسیر متوازن و سازگار از خود، جامعه و ارزش هاست، هنگامی که در این فرایند خللی و کاستی و چالشی پدیدار شود، نابهنجاری و اضطراب روانی نمودار خواهد شد، و آن گاه که این اختلال مضاعف شود و پیامدهای ویرانگری بیافریند، می توان آن را «بحران» نامید. از این رو، هویت سالم و آرام در جایی معنی می یابد که شخص از نگرش یک دست و سنجیده ای از خویشتن و جهان بهره مند باشد و عناصر سازنده شخصیت وی از سازگاری برخوردار باشند و برای خود زندگی معنی داری ساخته باشد (شهرآرای، ۱۳۸۴).

در نقطه مقابل، هویت بحران زده هنگامی مصداق می یابد که تعارض و چالش جدی در نگرش فرد میان عناصر اثرگذار و سازنده شخصیت وی پدید آمده باشد، و فرد از ارائه تفسیر جامع از آن ها و پاسخ قانع کننده به معنی زندگی ناتوان باشد، و نیز آن گاه که فرد یا جامعه ای از تامین نیازهای

ضروری خود و قدرت بر اشباع یا اقناع خود، عاجز باشد، با شخصیت و هویت بحران زده مواجه خواهد شد (شهرآرای، ۱۳۸۴).

اریک اریکسون روانکاو نامدار معتقد بود یکی از تکالیف عمده که نوجوان با آن روبرو می شود، تکوین هویت شخصی است، به این معنا که باید به پرسشهایی نظیر «من کیستم؟» و «مقصدم کجاست؟» پاسخ دهد. هر چند اریکسون اصطلاح «بحران هویت» را برای توصیف فرایند فعال توصیف خویشتن پیش کشید، اما بر این باور بود که بحران هویت بخش جدایی ناپذیری از رشد روانی - اجتماعی سالم است. در همین راستا اغلب روان شناسان رشد نیز معتقدند که نوجوانی باید دوره «تجربه نقشها» باشد، بدین معنا که افراد جوان طی آن باید بتوانند به کندوکاو در رفتارهای گوناگون، علایق و جهان بینی ها پردازند. بسیاری از باورها، نقشها و شیوه های رفتاری ممکن است در تلاش بری دستیابی به مفهوم یکپارچه یی از خویش، آزمایش شوند، یا تغییر یابند یا کنار گذاشته شوند (ریتا ال اتکینسون^۱ و دیگران، ۲۰۰۰).

نوجوانان می کوشند با تلفیق این ارزش ها و ارزیابی ها به تصور یکپارچه یی از خود دست یابند. اگر ارزش های مورد تاکید والدین، معلمان و همسالان، همخوان باشند، هویت یابی آسانتر می شوند. در جامعه های ابتدایی الگوهای همانند سازی و نقشهای اجتماعی محدود است، به همین علت هویت یابی تا حدودی سهلتر صورت می گیرد. اما در جامعه های پیچیده، هویت یابی برای بسیاری از نوجوانان، کاری دشوار است. در چنین جامعه هایی، برای اینکه نوجوان بداند چگونه رفتار کند و چه کاری را در زندگی دنبال کند، باید مجموعه ی تقریباً نامحدودی از امکانات را در نظر بگیرد. در نتیجه، در رشد هویت یابی نوجوانان، تفاوت های بسیاری مشاهده می شود. افزون بر آن، هویت هر نوجوان ممکن است در حوزه های گوناگون زندگی (برای مثال، جنسی، شغلی و جهان بینی) در مراحل متفاوت رشد باشد (ریتا ال اتکینسون و دیگران، ۲۰۰۰).

در مطلوبترین شرایط، بحران هویت باید در اوایل یا اواسط دهه ی سوم عمر حل شود تا فرد بتواند به مسایل دیگر زندگی پردازد. وقتی این فرآیند با موفقیت انجام پذیرد، می گوئیم فرد به هویت دست یافته است. به این معنا که وی به مفهوم یکپارچه یی از هویت جنسیتی، جهت گزینی شغلی و جهان بینی نایل شده است، هر چند که اینها باید طی رشد فرد در سال های بعد قابل انعطاف باشند تا وقتی بحران هویت حل نشده باشد، فرد مفهوم یکپارچه یی از خود یا سلسله معیارهای ارزیابی ارزشمندی خویش در زمینه های عمده زندگی نخواهد داشت (ریتا ال اتکینسون و دیگران، ۲۰۰۰).

---

1. Atkinson, Rita L.

یکی از عوامل بسیار مهم در شکل گیری هویت نوجوانان، دریافت اطلاعات مناسب و پردازش صحیح آن بری حل مسایل مربوط به خویشتن است. در همین راستا برزونسکی (۱۹۹۰، ۱۹۹۴) از سبک های پردازش هویت^۱ برای توصیف چگونگی پردازش اطلاعات مربوط به هویت استفاده کرده است. او بر این باور است که این سبک ها بازتابی از جهت گیری پردازش اطلاعات نوجوانان هنگام ساختن هویت خود و معتقد شدن به ارزش ها و باور آنهاست و عبارتند از: سبک اطلاعاتی، سبک هنجاری و سبک سردرگم/اجتنابی^۲ از جمله موضوعات مهم دیگر که در زمینه هویت توجه محققان را به خود معطوف

داشته و منجر به ایجاد دیدگاهی در این رابطه شده است، تمرکز بر محتوای هویت^۳ یا تعریف فرد از خود است. در همین راستا چیک^۴، تروپ^۵، چن^۶ و آندروود^۷ (۱۹۹۱) با بررسی جنبه های مختلف خودپنداره افراد دریافتند که می توان سه جنبه یا سه بعد متمایز برای هویت در نظر گرفت که عبارتند از: هویت فردی^۸، هویت اجتماعی^۹ و هویت جمعی^{۱۰}.

-
1. identity processing
  2. difcuse/avoidant style
  3. content of identity
  4. Chick
  5. Trop
  6. Chen
  7. Underwood
  8. personal identity
  9. social identity
  10. collective identity

۱-۲ بیان مسئله

نوجوانی زمانی مناسب برای شکل دهی هویت^۱ - احساس و مفهومی از خود- است که هم تاریخچه گذشته فرد و هم ظرفیت های مورد نیاز برای سلامت روان شناختی در بزرگسالی را در هم می آمیزد. رشد جسمی سریع و وسیع، تغییرات در انتظاراتی که دیگران از رفتار نوجوان و اهداف آینده وی دارند و تغییر ظرفیت ها برای استدلال در مورد دنیای اشیاء، رویدادها، افراد و روابط اطلاعات بیشتر و متنوع تری را در مورد حال و آینده برای وی فراهم می آورد (شهرآرای، ۱۳۸۴).

تغییرات اساسی که در خلال سالهای نوجوانی رخ می دهد مانند تغییرات بیولوژیک ناشی از بلوغ، ورود نوجوان به یک رشته ارتباطات وسیع تر با همسالان و شروع تصمیم گیری های بلند مدت در ارتباط با آینده، همگی نوجوان را با این چالش روبرو می سازد که او کیست؟! بدین معنی نوجوان تلاش می کند تا هیجانانگ افکار و رفتار خود را با ثبات کند به طوری که از یک موقعیت به موقعیت دیگر تغییر چندانی در آن ظاهر نشود. نوجوان در این حال کوشش می کند تا مرزهای هویت خود را جستجو کند و احساس یکپارچه ای از خودش و بسیاری از نقش هایی که ارتباط با جوانی و بزرگسالی است ارائه دهد (روزبھانی، ۱۳۸۳).

اریکسون (۱۹۶۸، ۱۹۵۰) اولین کسی بود که هویت را به عنوان دستاورد مهم شخصیت نوجوانی و گامی مهم به سوی تبدیل شدن به فردی ثمربخش و خشنود، تشخیص داد (برک، ۲۰۰۲). اریکسون (۱۹۷۰) تعارض روانی نوجوانی را هویت در برابر سردرگمی نقش^۲ نامید. او باور داشت که نتایج موفقیت آمیز مراحل پیشین زمینه را برای حل مناسب این تعارض آماده می سازند. برای مثال، نوجوانانی که با درک ضعیف اعتماد به نوجوانی می رسند، به سختی می توانند آرمان هایی بیابند که به آنها معتقد باشند.

نوجوانانی که خودمختاری یا ابتکار ناچیزی دارند گزینه ها را به طور فعال بررسی نمی کنند و آنهایی که فاقد حس سخت کوشی هستند، نمی توانند شغلی را انتخاب کنند که با تمایلات و مهارت های آنها هماهنگ باشد (برک، ۲۰۰۲).

گر چه بذره های تشکیل هویت قبلا کاشته شده اند، افراد تا نوجوانی مجذوب این تکلیف نمی شوند. به عقیده اریکسون، نوجوانان در جوامع پیچیده دچار بحران هویت می شوند: یک دوره

---

¹ identity

² identity versus identity confusion

سردرگمی و پریشانی که قبل از به توافق رسیدن در مورد ارزشها و اهداف، آن را تجربه می کنند. نوجوانانی که به فرایند تعمق و تأمل می پردازند، سرانجام به هویتی پخته دست می یابند. آنها ویژگیهایی که خود را در کودکی توصیف می کردند بررسی نموده و با تعهدات جدید ترکیب می کنند. بعداً هنگامی که نقشهای متفاوتی را در زندگی روزمره انجام می دهند، این ویژگیها را به صورت یک هسته درونی محکم و یکپارچه شکل می دهند که احساس همسانی در آنها ایجاد می کند. بعد از اینکه هویت شکل گرفت، در بزرگسالی اصلاح می شود، و این زمانی است که افراد تعهدات خود را مجدداً ارزیابی می کنند (برک، ۲۰۰۲).

مطابق نظریه روانی- اجتماعی اریکسون (۱۹۶۸)، (به نقل از برزونسکی ۲۰۰۳) درباره شخصیت، هویت به مثابه یک چارچوب مرجع عمل می کند که فرد به منظور تفسیر تجارب شخصی و گفتگو درباره معنا، هدف و جهت گیری زندگی خود از آن استفاده می کند. در خلال سه دهه گذشته، اکثر محققان مفهوم سازی های خود درباره شکل گیری هویت را در قالب مدل وضعیتی ماریسیا (۱۹۹۶، به نقل از همان جا) ارائه کرده اند. الگوی برزونسکی بر آن دسته از فرآیندهای اجتماعی شناختی مبتنی است که در طی آن افراد بر اساس شیوه ترجیحی پردازش اطلاعات مربوط به خود، گفتگو درباره موضوعات مربوط به هویت و تصمیمات فردی، در وضعیت های متفاوت قرار می گیرند. برزونسکی (۱۹۹۳) سه جهت گیری یا سبک پردازش هویت شامل اجتنابی / سردرگم، اطلاعاتی و هنجاری است افراد دارای وضعیت هویت سردرگم از سبک پردازش هویت سردرگم / اجتنابی استفاده می کنند. (برزونسکی و نیمیر؛ ۱۹۹۴ استریمتر، ۱۹۹۳). آنها همواره تلاش می کنند که از مواجهه با مسائل فردی، تعارضات و تصمیمات اجتناب کنند. به نظر می رسد که سبک هویت سردرگم / اجتنابی با راهبردهای مقابله ای هیجان مدار، انتظارات کنترل بیرونی، راهبردهای تصمیم گیری غیرانطباقی، تغییرپذیری مقطعی، روان رنجورخویی و واکنش های افسرده گون رابطه مثبت و با آگاهی از خود، مقاومت شناختی وظیفه شناسی و شاخص های بهزیستی رابطه منفی نشان می دهد (برزونسکی، ۱۹۹۰؛ برزونسکی و نیمیر، ۱۹۹۴؛ برزونسکی و فراری، ۱۹۹۶؛ دولینگر ۱۹۹۵؛ نورمی، برزونسکی، تامی و کیتی، ۱۹۹۷)

به نظر می رسد که افراد با هویت موفق یا دیررس آنچه راسبک اطلاعاتی نامیده می شود مورد استفاده قرار می دهند (برزونسکی و نیمیر، ۱۹۹۴؛ استریمتر، ۱۹۹۳). این افراد در برخورد با موضوعات مربوط به هویت، سنجیده عمل کرده و تلاش ذهنی زیادی نیز نشان می دهند؛ هدفمند به جستجو و ارزیابی مبادرت ورزیده و نسبت به اطلاعات مربوط به خود اعتماد و اطمینان لازم را نشان می دهند؛ نسبت به دیدگاه های خود موضعی شکاکانه اتخاذ کرده و مشتاقانه قضاوت خود را به تأخیر انداخته و در مواجهه با بازخورد ناهمساز، ابعاد خودساخته وجود خود را مورد ارزیابی

مجدد قرار می دهند (برزونسکی، ۱۹۹۰). استفاده از سبک هویت اطلاعاتی با نیاز به شناخت، پیچیدگی شناختی، تعمق درباره خودمقابله مسأله مدار، بهزیستی ذهنی، سازگاری، وظیفه شناسی و توافق رابطه مثبت نشان می دهد (برزونسکی و کاک، ۲۰۰۰؛ برزونسکی و سالیوان، ۱۹۹۲؛ دولینگر، ۱۹۹۵؛ نورمی و همکاران، ۱۹۹۷). افراد با هویت زودرس به کمک آنچه سبک پردازش هنجاری نامیده می شود، مشخص می شوند (برزونسکی و نیمیر، ۱۹۹۴ استریتتر، ۱۹۹۳). این افراد با درونی کردن ارزش ها و باورهای به دلیل عدم استفاده از خودارزیابی های «دیگران مهم» سنجیده، با موضوعات مربوط به هویت به صورت خودکار مواجه می شوند (برزونسکی، ۱۹۹۰). مطالعات نشان می دهند که افراد هنجاری وظیفه شناس و سازگار هستند احساس جهت گیری آشکاری از خود نشان می دهند و احساس مثبتی از بهزیستی دارند. اما این افراد در مواجهه با ابهام تحمل کمی از خود نشان داده، نیاز بالایی نسبت به ساختار دارند و در برابر اطلاعاتی که نظام ارزش ها و باورهای فردی آنها را به چالش می کشد، بسته عمل می کنند (برزونسکی و کاک، ۲۰۰۰؛ برزونسکی و سالیوان، ۱۹۹۲؛ دولینگر، ۱۹۹۵؛ نورمی و همکاران، ۱۹۹۷).

تحقیقات نشان داده است که وضعیت هویتی افراد می تواند بر جنبه های انگیزشی، سازگاری، وضعیت تحصیلی، استدلال، سلامت عمومی، سوء مصرف مواد و ... تاثیر داشته باشد (برک، ۲۰۰۱). تحقیقات نشان داده است که یکی از اجزاء مربوط به سلامت عمومی، شادمانی است. اکثر پژوهش هایی که شادمانی را مورد مطالعه قرار داده اند، سلامت روانی را به عنوان مترادف شادمانی ذهنی در نظر گرفته اند. اگر چه شادمانی تنها جزئی از سلامت روانی است (یزدانی، ۱۳۸۳). پژوهش ها نشان داده است که وضع سلامت روانی و شادمانی با وضعیت هویت افراد در ارتباط است. افرادی که به هویت موفق دست یافته اند، سلامت روانی و سطح تعهد بیشتری در آنها گزارش شده است. همچنین وضعیت سلامت روانی با هویت ناموفق و سردرگم و تعهد هویت رابطه منفی دارد (برزونسکی، ۲۰۰۲).

پژوهشگران دریافته اند که آن هایی که به یک هویت، تعهد قوی می سپارند، در مقایسه با بقیه شادتر و سالم ترند. کسانی که فاقد احساس هویت مستمر باشند، خود را در این جهان در مکان ثابتی احساس نمی کنند و به جستجوی به دست آوردن هویت بر نمی آیند (برزونسکی، ۲۰۰۲). از آنجا که ورود به دبیرستان ورود به دوره ی نوجوانی و جوانی است والدین متوجه می شوند که فرزندانشان، دیگر آن پسر بچه یا دختر بچه دیروزی نیست، بسیار جوی و تا حدی عصیانگر، زبر و زرنگ و منطقی است. فرزند آنها مرزهای تازه ای معین می کند، او دیگر محدودیت های والدین را که احتمالاً خیلی راحت، گاهی آرام بخش و با هدفهای معین است، نمی پذیرد و دنیای